До разової спеціалізованої вченої ради у
Національному університеті
«Київський авіаційний інститут»

РЕЦЕНЗІЯ

доцента кафедри фінансових технологій та бізнесу
кандидата економічних наук, доцента
КРИНИЦІ Сергія Олександровича
на дисертацію КРАВЧУКА Євгена Івановича на тему
«Детінізація бюджетно-податкових відносин у системі
фінансової безпеки України»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
в галузі знань 07 – «Управління та адміністрування»
за спеціальністю 072 – «Фінанси, банківська справа та страхування»

Актуальність теми дослідження. Проблема детінізації бюджетно-податкових відносин набуває особливої гостроти в умовах воєнного стану, масштабних інституційних змін в економіці України та посилення процесів євроінтеграції. Її актуальність обумовлена системним деструктивним впливом тіньової економіки на фінансову безпеку держави, ефективність бюджетної політики та стабільність системи публічних фінансів. На сьогодні формується сприятливе макро- та мікроекономічне підґрунтя для запровадження дієвих механізмів, спрямованих на протидію приховуванню доходів, ухиленню від оподаткування, використанню схем мінімізації податкових зобов'язань, а також нелегальній зайнятості. Ці явища призводять до зменшення надходжень у державний та місцеві бюджети, збільшення їх дефіциту, посилення податкового тиску на добросовісних платників і загального ослаблення фінансової стабільності країни. У довгостроковій перспекві наслідки такої ситуації можуть загрожувати фінансовій безпеці України та знижувати її здатність виконувати ключові соціальні, економічні й оборонні функції. Детінізація бюджетно-податкових відносин виступає важливим чинником забезпечення фінансової безпеки держави. Її реалізація сприяє досягненню сталості фіскальної системи, повному й своєчасному наповненню бюджетів, зменшенню ризиків у фінансовій сфері та зниженню залежності від зовнішніх кредитних ресурсів. Одночасно це сприяє створенню справедливої податкової

системи, зниженню рівня правопорушень у сфері оподаткування та зміцненню довіри громадян до державних інституцій і податкової системи в цілому.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до державних науково-дослідних тем кафедри фінансів, обліку та оподаткування: «Функціональні складові моделі фінансового забезпечення сталого розвитку авіаційної галузі України» (номер реєстрації 0119U103609, 01.2020 - 31.12.2023), у рамках якої дисертантом удосконалено механізми бюджетно-податкових механізмів детінізації національної економіки, об'єктом якого є користування послугами повітряного транспорту та аеропортів; «Механізми фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення національної економіки» (номер реєстрації 0124U001523, 02.2024 - 31.12.2025), у рамках якої дисертантом запропоновано методичний підхід до удосконалення бюджетно-податкових механізмів детінізації національної економіки в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення національної економіки.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вдосконаленні теоретико-методичних підходів до механізмів детінізації бюджетно-податкових відносин у системі фінансової безпеки України.

У дисертації розроблено науково-методичні підходи до використання довгострокових інструментів детінізації бюджетно-податкових відносин, який, на відміну від традиційних підходів фіскального тиску, базується на концептуальних засадах поведінкових фінансів. Це дозволяє активізувати чинники формування високої податкової культури та фінансової відповідальності суб'єктів господарювання, орієнтуючи їх на усвідомлений і раціональний вибір на користь добровільного виконання податкових зобов'язань.

Дисертантом теоретично обґрунтувано сутність та роль фіскальної прозорості, яку визначено як ключову інтегральну характеристику бюджетно-податкової системи, що базується на засадах публічності, повноти, доступності та підзвітності фінансових даних. На відміну від існуючих

трактувань, доведено її системоутворювальне значення у процесі стримування тінізації відносин завдяки суттєвому нівелюванню інформаційної асиметрії між державними органами й платниками податків, що блокує передумови для реалізації схем із виведення капіталу.

Автором удосконалено багаторівневу модель детінізації бюджетно-податкових відносин, яка передбачає диференційовану декомпозицію процесу на мікрорівень (трансформація поведінкових установок платників податків), мезорівень (налагодження ефективної міжвідомчої та партнерської комунікації контролюючих органів) та макрорівень (стратегічне планування фіскальної політики в інтересах зміцнення фінансової безпеки держави). Інтеграція зазначених рівнів забезпечує синергетичний ефект, що підвищує загальну дієвість протидії тіньовим проявам.

Також в роботі удосконалено термінологічно-понятійний апарат теорії публічних фінансів, зокрема:

- дефініцію «детінізація бюджетно-податкових відносин», яку обґрунтовано як процес гармонізації формальних нормативних вимог та неформальних суспільних інститутів шляхом консолідованого застосування цифрових, контрольних та стимулюючих технологій легалізації фінансових потоків. На відміну від наявних підходів, запропоноване визначення розглядає детінізацію як базовий вектор зміцнення фінансової безпеки України;
- трактування сутності «фінансової безпеки національної економіки», що визначена як комплексна спроможність фінансової системи держави зберігати внутрішню стабільність, успішно адаптуватися до кризових явищ, абсорбувати шоки та нейтралізувати загрози. Запропоноване авторське бачення орієнтоване на превенцію накопичення тіньових ресурсів, підвищення комплаєнтності платників та розширення фіскального простору бюджету.

Автором удосконалено інструментарій інституціоналізації детінізаційних процесів, що базується на комплексному поєднанні правових, фінансово-економічних та технологічних рішень для забезпечення податкової

прозорості. Перевагою оновленого інструментарію є фокусування на підвищенні бюджетно-податкової комплаєнтності, що трактується як добровільне та свідоме дотримання законодавчих вимог з метою повноцінного фінансування публічних видатків.

В дослідженні дістав подальшого розвитку науково-методичний підхід до моніторингу та оцінювання рівня детінізації фінансової системи, який синтезує індикатори податкового комплаєнсу, розрахунки масштабів втрат бюджету, а також оцінку супутніх макрофінансових ризиків. Запропонований підхід розглядає комплаєнс як інтегровану категорію, що поєднує дисципліну платників податків із фінансовою відповідальністю безпосередніх розпорядників бюджетних коштів.

Значення результатів дисертації для науки і практики представлено як теоретичне узагальнення та вирішення актуального наукового завдання, спрямованого на вдосконалення механізмів детінізації бюджетно-податкових відносин у контексті фінансової безпеки України. Практична цінність роботи полягає у трансформації теоретичних положень у конкретні методики та практичні рекомендації, які сприяють покращенню механізмів детінізації національної економіки. Реальне застосування цих результатів підтверджується низкою офіційних відгуків і впроваджень.

Департамент регуляторної політики та підприємництва Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України позитивно оцінив і схвалив рекомендації з оптимізації податкового регулювання фізичних осіб-підприємців, обґрунтовані в дисертаційному дослідженні.

Основою цих рекомендацій стало поняття «аналітична метрика», яка передбачає використання описової статистики, індикаторів та показників діяльності для оцінки ефективності оподаткування ФОП.

Компанія «Майдпайлот» застосовує розроблені методичні підходи до аналізу податкових ризиків і навантаження. Ці підходи використовуються для прийняття рішень, спрямованих на зменшення тіньових фінансових операцій та підвищення рівня фінансової дисципліни.

Також аудитор Анна Буцегора використовує рекомендації щодо ідентифікації та оцінювання ризиків тінізації податкових зобов'язань клієнтів, що сприяє покращенню процесу аудиторських перевірок розрахунків із державою за податками та обов'язковими платежами. Аналітичні інструменти, запропоновані в дисертації, допомагають значно знизити аудиторський ризик, покращити якість податкової консультації й забезпечити відповідність клієнтів вимогам податкового законодавства.

Страхова компанія «Універсальна страхова агенція-3» впроваджує методичні підходи автора до детінізації бюджетно-податкових відносин. Це дозволяє підвищувати фінансову прозорість діяльності своїх клієнтів, удосконалювати їхню податкову дисципліну та зміцнювати фінансову безпеку суб'єктів господарювання. Використання цих рекомендацій свідчить про їхню практичну затребуваність у сфері фінансів, страхової діяльності та державного управління.

Зауваження щодо змісту дисертаційної роботи. Відзначаючи високий теоретичний рівень дисертації, її практичну значимість та наукову новизну, слід акцентувати увагу на дискусійних положеннях і зауваженнях:

1. У дисертації часто зустрічаються слова з коренем «стратег», зокрема фінансова стратегія, стратегія економічного розвитку, стратегія боротьби з податковим боргом, стратегічні галузеві цілі, стратегічні (заходи, засади, пріоритети) тощо. Враховуючи зазначене і важливість імплементації стратегічного управління в бюджетно-податкову сферу, сконцентрований матеріал щодо стратегічної детінізації доцільно було би викласти у п. 3.1 із назвою «Стратегічна інституціоналізація детінізації бюджетно-податкових відносин».

2. На стор. 88 дисертації зазначено, що механізм забезпечення бюджетно-податкової комплаєнтності включає комплекс взаємопов'язаних інструментів, пов'язаних із формуванням ризик-орієнтованого контролю, цифровізацією податкових процесів (e-tax, e-audit) тощо. Проте інструменти e-tax, e-audit не наведено на рис. 1.6 - Схема формування бюджетно-податкової комплаєнтності

3. У дисертації доцільно було би більше уваги приділити програмно-цільовому методу у системі детінізації бюджетних відносин у нормативно-правовому, теоретичному, практичному аспектах. Цінність матеріалу зросла би за умови наведення і критичної оцінки формування і виконання бюджетних паспортів програм суб'єктів господарювання оборонно-промислового комплексу, енергетичного сектору, транспорту та логістики, водопостачання тощо.

4. Рис. 3.5 (стор. 170) має назву «Механізми формування податкової культури у контексті детінізації національної економіки». Проте на ньому наведено також структурні компоненти податкової культури. Тому, по-перше, потрібно уточнити різницю між механізмами і структурними компонентами податкової культури, по-друге, відредагувати назву рисунка.

Загальний висновок. Дисертація Кравчука Євгена Івановича на тему «Детінізація бюджетно-податкових відносин у системі фінансової безпеки України», підготовлена на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 07 – «Управління та адміністрування» за спеціальністю 072 – «Фінанси, банківська справа та страхування» свідчить про те, що роботу виконано на високому теоретичному і методологічному рівні. Вона відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, Наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 Про затвердження Вимог до оформлення дисертації, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Основні результати дисертаційної роботи опубліковано в 10 наукових працях загальним обсягом 8,33 др. арк. (автору належить 3,33 др. арк.), із них 6 – статті у наукових фахових виданнях України та виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз, у т.ч. 1 стаття у Scopus, 3 – тези матеріалів

конференцій, 1 – розділ у колективній монографії.

Дисертація є завершеною самостійною науково-дослідною роботою, в якій отримано нові науково-обґрунтовані результати, що вдосконалюють теоретико-методичні підходи до механізмів детінізації бюджетно-податкових відносин у системі фінансової безпеки України, а її автор – Кравчук Євген Іванович - заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

Рецензент:

Доцент кафедри фінансових технологій та бізнесу
Національного університету «КАІ»,
кандидат економічних наук, доцент С.О.Криниця

Підпис Криниці С. засвідчую
вчений секретар КАІ
Ю.М. Інкс Набок